

ВОЛОДИМИР ШЕДЯКОВ:

«СИСТЕМА СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ
ЗВ'ЯЗКІВ ПЕРЕЖИВАЄ СТАН, БЛИЗЬКИЙ
ДО ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ»

VOLODYMYR SHEDIKOV:

“THE SYSTEM OF WORLD ECONOMIC
RELATIONS IS EXPERIENCING NEAR
INSTITUTIONAL VAGUENESS STATE”

Підйом загальної економічної культури – це відображення якості соціокультурних полів і найважливіший фактор постсучасної модернізації суспільства. При цьому необхідність нового Надпроекту розвитку накладається сьогодні на невирішеність завдань і класичного модерну, на співіснування господарських укладів, що базуються на культурі традиційній, модерній та постмодерній, суспільстві аграрному, індустріальному й постіндустріальному, на логіці азійського способу виробництва, настоящего на загальній приватній власності. Підвищення рівня економічної свідомості – необхідність успіху. Творчі цілі «ми побудуємо, ми створимо, ми зможемо» повинні прийти на зміну споживачим, паразитичним, утримансько-дитячим «нам дадуть, нам дозволять, нас приймуть».

Саме забезпечення високого життєвого рівня для населення має допомогти в концентрації талантів, а ціннісні ієрархії та смислові пріоритети – в мотивуванні напруженої творчості (насамперед інтелектуальної). Відповідно, нині додаткові вкладення «в людину» – це аж ніяк не обтяжливе соціальне навантаження, а неодмінна умова якісної участі в конкурентній боротьбі на верхніх поверхах економіки. Постсучасне бачення держави загального добробуту передбачає не акцентування скупчення різноманітних соціальних утриманців та їх обслуги, а активну підтримку творчості (насамперед інтелектуальної та духовної) з реалізацією пріоритету людини, її прав і свобод. Збереження ідентичності та розвиток культурно-цивілізаційного світу може бути досягнуто не консервацією рудиментів минулого й соціокультурної архаїки, а проривом до рівня суспільства знання, в першу чергу на базі забезпечення базовим ціннісно-смисловим комплексам передових форм, а також пріоритетів стратегічного партнерства в інноваційно-венчурних науково-навчально-виробничих комплексах.

З метою визначення найбільш дієвих способів постсучасної модернізації суспільства, формування людиноцентричної моделі розширеного відтворення різних форм капіталу, збереження національної ідентичності в умовах імплементації універсальних механізмів політико-правової та соціально-економічної конвергенції окремих країн ми звернулися з рядом запитань до відомого українського вченого, доктора соціологічних наук, кандидата економічних наук **Володимира Шедякова**.

– Володимире Євгеновичу, як Ви оціните специфіку нинішніх умов здійснення соціально-економічних перетворень соціального рівня?

– Зміцнення тенденцій постсучасності в суспільстві реалізується насамперед як постмодернізація культури та постіндустріалізація економіки. Відповідно до цих трендів активно заявляє про себе складний процес багаторівневих різноякісних змін, що передбачають співіснування, перехрещення й резонування тенденцій, серед яких (на відміну від модерну) жодна вже не може претендувати на таке виключне значення, що могло б дозволити, не зазнаючи шкоди, абстрагуватися від інших. Втягування в глобальні тенденції постіндустріального суспільства і постмодерної культури – це зміна співвідношення моделей життєдіяльності й розвитку. Постмодернізація (постсучасна модернізація) може бути розглянута як комплекс змін інституційних і насамперед культурного середовища, що виводять суспільство за рамки індустріальних форм життя на основі кардинальної зміни форм провідних ціннісно-смислових комплексів. Отже, при характеристиці можливостей аналізу, прогнозуванні та створенні концепції впливу на ситуацію, що складається, на наш погляд, немає абсолютно ніяких підстав для редукції завдань до рівня буквального перекладу «пост-» як «після».

У цій ситуації небезпечною є недооцінка радикальності, труднощів і довготривалості трансформацій. Потрібне усвідомлення того, що нині перед суспільством стоїть не завдання звичайної стабілізації, а проблема всеохоплюючих системних інституціональних і соціокультурних перетворень. Рекомендації, які базуються на відомих моделях змін господарської структури, часто малоплідні: інші часи та проблеми. І вирішувати їх потрібно в іншому середовищі та за іншими правилами. Врешті-решт нині вся система світогосподарських зв'язків переживає стан, що близький до інституціональної невизначеності. А тому створена після Другої світової війни система міждержавних відносин переглядається, а геополітичні прецеденти (як бінарного протистояння НАТО на чолі із США та ОВД на чолі з СРСР, так і всесвітнього неподільного панування США після розпаду їх противаги) замінюються новими умовами безпеки та розвитку ойкумени. Відповідно, ця ситуація підштовхує до пошуку концептуальних рішень соціального масштабу, систематизування нового досвіду.

Втім, узагальнювати, обговорювати спільні риси добре, коли йдеться про аналіз загальних історичних закономірностей, виявлення трендів. Однак найдрібніші відступи від звичних колізій можуть привести до різючих відмінностей у фіналі. Іноді не вистачає дрібниці, випадковості, а іноді саме випадковість і виявляється фатальною, стає невід'ємною перешкодою. Визначеність соціально-економічних процесів історична і мінлива. Конкретно-загальні форми геостратегічного позиціонування активно вбирають у себе енергію різноманітних пластів матеріального й ідеального рівня здійснення соціально-економічних процесів. Умови постсучасності передбачають, що в процесі здійснення аналізу, прогностики і конструктивних дій доводиться мати справу переважно зі слабо структурованим багаторівневим середовищем, де сходяться і дифузують зовсім різні соціально-економічні логіки і тенденції. Перехід до логік постсучасності, до логік свободи є і відмовою від єдиності будь-якого базису розвитку, можливістю з'єднання окремих рис незбіжних світів у нову цілісність. Зникає визначеність, падає результативність директивного адміністрування, наростає значення повсякденних практик, позаієрархічних соціальних комунікацій та неінституціоналізованих відносин.

Ці підстави призводять до фіксації заздалегідь більш мозаїчних, гібридних, конгломератних суспільних комунікацій, які несуть акцентування індивідуально-психологічним (а не соціально-економічним) началом, тому замість звичних у минулому ієрархій посилюється рівнозначність різного, полісистемності, неможливість завчасного встановлення жорсткої однаковості соціально-економічних канонів (поряд із підвищенням у глобальних масштабах техніко-технологічної стандартизації). Звичайно, культурно-цивілізаційні світи по-різному відображають у своєму розвитку риси постмодерну: зустрічаючись зі «світовими викликами», кожна держава знаходить свій варіант відповіді на них. Відповідно, наприклад, підвищується значення обмеженості ролі копіювання регуляторів; спроби реалізації неоліберальних догм у господарській практиці просто не спрацьовують, дають зовсім інший результат, особливо – в довготерміновому періоді. Разом з цим посилюються можливості обережної адаптації частини моделей трансформації (зокрема, в соціально-економічній сфері), напрацьованих іншими народами, які деактуалізують підхід, що однозначно відноситься міжнародні відносини до «вторинних», «похідних».

Гуманність, людяність визнається вище від всіх і будь-яких доктрин: основний регуляторний закон – «не заважай». І в цьому напрямку виявляється основна проблема економічної культури постмодерну: якщо аутсайдерство – норма з неосязним діапазоном власних моделей суспільного устрою і форм соціогенезу, а зовсім не відставання на загальній (єдиній для всіх) дорозі, то люмпени, маргінали (люди і країни) мають очевидне право на власний вибір – поки не зазіхають на вибір інших. Навпаки, культ сили може межувати з поширенням ідеології насильства, насадження жорсткими методами однаковості – перешкоджати реалізації творчого потенціалу, використанню діапазону забезпечення суспільного ладу й розвитку. Творчі цілі «ми побудуємо, ми створимо, ми зможемо» повинні прийти на зміну споживацьким, паразитичним, утримансько-дотичним «нам дадуть, нам дозволять, нас приймуть».

При цьому необхідність нового Надроекту розвитку накладається сьогодні на невірність завдань і класичного модерну, на співіснування господарських укладів, що базуються на культурі традиційній, модерній та постмодерній, суспільств аграрному, індустріальному і постіндустріальному, на логіці азійського способу виробництва, настоящего на загальній приватної власності. При всьому розмаїтті моделей, логік і форм постсучасності суттє-

вий перетин в її площі попередніх суспільних укладів з невірними ними завданнями і додатковим шаром ірраціонально-перетворених явищ і хибних суспільно-економічних величин іноді характеризується дослідниками як недопостсучасність або квазіпостсучасність. Разом з тим сьогодні форсована трансформація інверсійної включає в себе «в знятому вигляді» елементи класичної вестернізації, проте аж ніяк не зводиться до них.

У цих умовах концентрація ресурсних баз, використання наявного потенціалу для зміцнення передумов суспільного балансу мають бути сфокусовані на створенні економіки внутрішнього попиту, реалізації на-самперед нетривіальних ендогенних моделей соціально-економічного розвитку. Саме забезпечення високого життєвого рівня для населення має допомогти в концентрації талантів, а ціннісні ієрархії та смислові пріоритети – в мотивуванні напруженої творчості (насамперед інтелектуальної). Відповідно, нині додаткові вкладення «в людину» – це аж ніяк не обтяжливе соціальне навантаження, а неодмінна умова якісної участі в конкурентній боротьбі на верхніх поверхах економіки, де місце економії на змінному капіталі в якості магістрального напрямку отримання стратегічного виграшу займає творча інтелектоємна праця, що вимагає ретельної підготовки й забезпечення, в тому числі шляхом відповідних стимулювання та управління. При цьому механічне імітування творчості не приносить бажаного результату. Міжнародні ж тенденції поширення принципів і механізмів економіки знань поширюються в глобалізованому світі, викликаючи не тільки міграційні процеси, а й орієнтації в підборі роботи на зовнішні фірми (в тому числі без змін країни проживання). Отже, концентрація інтелектоємних робітників, когнітаріату насамперед передбачає: наявність мотивуючої місії, матеріальних і духовних стимулів; наявність умов (включно організаційно-управлінське забезпечення, інфотелекомунікації та інфраструктуру); наявність культури (загальної та професійної). Кваліфікована робоча сила тягнє до конкуренто-спроможних умов саморозкриття, розвитку й життєдіяльності, а постсучасна глобалізація інформаційного простору відкриває нові можливості та ніші.

Озброєння вмінням розбиратися в складних процесах постсучасних перетворень передбачає появу кардинально нових вимог до якості не тільки рішень правлячої групи, але й усього народу. Отже, підйом загальної економічної культури – це відображення якості соціокультурних полів і найважливіший фактор постсучасної модернізації суспільства. Економічна культура суспільства і людини – набір поширених стереотипів сприйняття, інтерпретації та поведінки на основі освоенного знання та отриманої загальної культури. Економічна культура є одним з інтегральних пояснювальних підходів до аналізу і стану, і динаміки розвитку суспільства. У тому числі вона характеризує прийняття не тільки повсякденних, але і стратегічних рішень, що мають вкрай важливу економічну складову. Геостратегія завжди включала економічну сферу, зокрема економічні фактори війни і конкуренції.

Отже, підвищення рівня економічної свідомості – необхідність успіху. При цьому еліта повинна підпорядковувати свої рішення суспільним інтересам, народ має розбиратися в причинах і наслідках того, що відбувається, контролювати дії/бездіяльність еліт. Засобами культури здійснюється ідеальна репрезентація матеріальної дійсності, коли ідеальне є ознакою істинності буття матеріальної дійсності. Відносини соціальної ідеальності ціннісно-смислових комплексів як свого роду об'єктивної суб'єктивності стають важливим ресурсом суспільної інтеграції та мотивування. У своєму трактаті «Дао де цзін» ще Лао-цзи розмірковував про простір духовного звершення, де все віддається, але ніхто нічого не привласнює, де ніхто нічим не володіє – і нічого не втрачається для всіх.

Володимир Євгенович Шедяков (Shedyakov V.)

Вищу освіту отримав на економічному факультеті Харківського державного ун-ту (Ленінський стипендіат, перша наукова публікація – на 3-му курсі). Після завершення навчання залишився на профільній кафедрі викладачем, пізніше працював там же старшим викладачем, доцентом та професором.

У березні 1990 року достроково захистив кандидатську дисертацію з економіки (всі іспити кандмінімуму складено на «відмінно»), у березні 1997 захистив докторську дисертацію із соціології управління.

У 1997-1998 роках – заступник начальника управління Харківської обласної державної адміністрації (водночас – професор економфаку Харківського держуніверситету). Пізніше – на аналітичних та управлінських посадах в аналітичних, дослідницьких та навчальних структурах у Києві.

У колі його наукових інтересів переважно проблеми теорії конкуренто-спроможності, людського чинника виробництва, управління й стимулювання, державного та регіонального (міського) регулювання, теорії модернізації, інформаційних впливів, еліти, міфу та наукознавства. Є автором та співавтором понад 400 тільки наукових і навчально-методичних публікацій у країні та за кордоном (в Австралії, Ірландії, Італії, Казахстані, Китаї, Польщі, Росії, США, Японії тощо); у т.ч. більше 20 монографій і кількох брошур. Також є співавтором навчальних посібників з економічної теорії. Член редакційних рад у двох закордонних наукових журналах. Має численні публіцистичні виступи в пресі.

Депутат Харківської облради двох скликань (1990, 1994), заступник голови постійної Комісії з питань економічної політики та управління народним господарством, екології та природокористування, а також координатор депутатської фракції.

І якщо раніше культура створювалася для певного кола, то моральний виклик постмодерну – культура для всіх, культура полілогу та зіткнення з чужим, коли кожна людина абсолютно несподівано може виявитися в ситуації контакту / взаємодії з будь-яким, навіть найбільш дивним соціокультурним контрагентом. Спілкування – це дар долі або удар залежно від готовності до комунікацій, від щирості, від змістовності. При цьому не тільки верхівкова культура інтелігенції чи аристократії, а й народна культура випробовується на злам радикальністю змін, неприкритістю перед зовнішнім втручанням. Відповідно, реактуалізується глибоко особистісний вибір кожного: жити в багатокольоровому, карнавальному строкатому калейдоскопі спілкування або відмовитися від нього (включаючи і спілкування з минулим, спілкування зі смислами життєдіяльності). Ця свобода вибору може виявитися дійсно непосильною і тому страшною, як все хороше. Особливо в умовах, коли характеристики постсучасності накладаються на одвічні риси культурно-цивілізаційного світу з притаманними йому образністю, неоформленістю, тягою до позамежного. Фактори ж розлюднення життя можуть породжувати відчуженість сприйняття, уткання від свободи, бажання правового свавілля на свою користь.

Вивчення економічної культури з позицій ціннісно-смісловий організації різних типів господарських спільнот і культурно-цивілізаційних світів, а також можливостей, що надаються соціально-економічною компаративістикою, веде до появи альтернативних підходів при характеристиці функціонування й розвитку систем і безсистемних цілісностей, демонструє вплив на ефективність нової модернізації балансу між національними та історичними особливостями організації провідних ресурсних баз (у тому числі, наприклад, науково-навчально-виробничих комплексів як організаційної форми поєднання зусиль) і наявними адаптаційними можливостями.

У цьому контексті додаткової актуальності набуває необхідність враховувати ту обставину, що смак до проведення теоретичних досліджень парадигмального рівня (без яких виявити зміст і значення трансформації соціально-економічних процесів неможливо) іноді може псуватися звинуваченнями у нібито схоластичному теоретизуванні, третируватися докорами у зайвій абстрактності та несвоечасності міркувань, розбещуватися змішанням форм діалектики і схоластики, підриватися прагненням до миттєвого прагматичного результату, бажанням відстороненості, готовністю до розлюдення теорії та практики соціально-політичних комунікацій в ім'я ефективності проведення маніпуляцій для забезпечення корисних приватних/кланових інтересів, а то й просто під впливом зовнішньої ангажованості. Недаремно сьогодні в українському суспільстві продовжують активно вивчати різні питання, пов'язані з дослідженням методології, її місця в засвоєнні практики та шляхів оптимізації PR-технологій та ін. На наш погляд, навпаки, саме недостатня глибина початкових абстракцій здатна іноді стати причиною подальшого схоластичного підходу і убогого емпіризму кудих практичних рекомендацій, сповільнювати використання потенціалу суспільства.

– Які риси нових соціально-економічних процесів уявляються Вам недостатньо оціненими при здійсненні трансформацій?

Вихід за звичні межі модерну розташовує поряд працю, навчання і гру в творчому процесі та змінює механізми подальшого відтворення й розвитку складних соціально-економічних процесів. Результати навчання та гри часто стають більш суттєвими, ніж виконавчої праці. Інформаційний простір при цьому здатний за рахунок комбінованого застосування ресурсів, каналів, можливостей постсучасності дезорганізувати як маси, так і еліти, камуфлювати реальних акторів, легітимізувати їх та їхні наміри тощо. Зміна базової логіки суспільства (відбита в моделях дерева, куца і різони) викликає зрушення в діапазоні можливих впливів, висуваючи піар в число провідних напрямків усвідомлення дійсності. Зміст знання помітно поступається можливостям його інтерпретації. Все більш значущим стає не донести інформацію, а ціннісно й емоційно забарвити її. Істотно не стільки те, що люди знають, скільки те, як це знання буде інтерпретовано, яке уявлення про їх знання буде сформовано. Трансформації ідеального світу породжують зміни у світі матеріальному.

З одного боку, створення та поширення привабливого образу не просто притягує потенційних прихильників, інформаційно «заряджає» і активізує, воно фактично матеріалізує ідеї, підходи, переводячи віртуальний світ у ре-

альну площину і забезпечуючи отримання цілком дієвих переваг. Оскільки формування образу апелює до досвіду і настрою, інтегруючи феномени культури художньої та інтелектуальної, то це дозволяє під зовнішнім виглядом раціональних рішень приховувати ірраціональні начала, обходити пастки критичизму та розсудливості. Відповідно, здатність впливати на масову свідомість (зокрема, суспільні сприйняття та інтерпретацію) надає асиметричну перевагу, управління віртуальним простором дає реальний вигреш. При цьому вигадані сюжети впливають на реальний стан справ. Водночас реальний стан справ підводять під задалегідь сконструйовану картину.

З іншого боку, сьогодні знання формують істотну частину суспільно-необхідної праці; основне джерело вартості – творчий, насамперед інтелектуальний, потенціал, а не психофізичні зусилля співробітника, пріоритет стратегії розвитку – виробництво та ефективне застосування знань, при цьому демократизуються системоутворюючі відносини суспільства (праці, власності, управління), трансформується суспільне та індивідуальне споживання, ліквідується основи класичних форм відчуження, з'являється новий тип виробництва, економіка стає глобальною, змінюється тип суб'єкта, предмета і знарядь праці в економічній та інституційній структурах виробництва. Властиві постсучасному стану суспільного середовища сум'яття смислів, миттєве старіння знань і будь-якого (природного або соціокультурного) середовища життєдіяльності, відсутність міцної основи в циклічності процесів – все це вимагає вміння поклатися на самого себе, готовності до будь-яких можливих змін, розумної ініціативи кожного, відсутності сервільності та заподадливості. Однак те, яким саме боком обернуться ці множинні відмінності епохи для конкретного культурно-цивілізаційного світу, часто залежить від застосовуваних акторами інформаційних і телекомунікаційних технологій. Прояви розумної ініціативи спираються на базовий рівень економічної культури, сформовану економічну свідомість, провідні ціннісно-сміслові комплекси культурно-цивілізаційного світу. Життєдіяльність культурно-цивілізаційних світів інтегрує образне сприйняття соціокультурної постісторії (де можна використовувати і реактуалізувати образи з найрізноманітніших епох) і передісторії (коли нічого не вирішено наперед, можуть перемогти найбільш суперечливі форми), організовуючи шляхи оптимізації досягнення громадської безпеки та розвитку. Мультикультуралізм і культурно-соціальна інтеграція різних етнічних і культурних груп мають бути аспектами рівноправної взаємодії та взаємної терпимості, які полягають у захисті існування й коеволуції різноманітних культур при їх проникненні, збагачення й розвиток на принципах, визнаних справедливими. Кожен вільний відбирати в навколишньому: актуальному і колишніх епохах саме те, що внутрішньо близьке йому; немає примусу, і ніхто нікому нічим не зобов'язаний. Відповідно, не треба служити нічим ідеям, крім своїх, розділяти нічі принципи і підходи, крім власних. У цьому контексті й саме поняття розвитку потребує оновлення: крім стабільного і збалансованого зростання, воно повинно орієнтуватися на такі максими, як солідарність, свобода вибору, переконань і слова, терпимість. Зникає поняття периферійної культури: вони рівноцінні й рівноправні. Посилюються процеси порівняння один одним зовні протилежних підходів, на зміну чистим формам (зокрема, мислеформам) і образам приходять перетворені (перетворені), що увібрали в себе елементи чужої історії та гнучко відбивають риси нових своїх носіїв.

– Що реально нового здатний привнести в практику розуміння і зміни соціально-економічних процесів цей підхід?

– Робота на випередження глобальних процесів з організацією суспільного хаосу може нагородити народ премією. Але основи, пріоритети і шляхи оптимізації розвитку змінюються. Разом з тим сьогодні форсована трансформація інверсійної включає в себе «в знятому вигляді» елементи класичної вестернізації, проте аж ніяк не зводиться до них. При враховуванні ж лише найбільш очевидних регулятивно-управлінських зв'язків і механізмів (наприклад, монетарних) з уваги упускається найширший спектр реакцій суспільства як соціально-політичної та соціокультурної цілісності. В умовах зміни історичної логіки соціально-економічного процесу для успішного досягнення цілей нової модернізації необхідно і виправдано залучати ресурсні бази як модернізації (домодернізації недомодерну), так і постмодернізації – постсучасної модернізації. Ресурсні бази, методології, етапи, форми та шляхи оптимізації реформ при здійсненні нової

модернізації пов'язані з її якостями як рефлексивної, гібридної, що проходить в нових середовищі та умовах. Відповідним чином і постсучасне бачення держави загального добробуту передбачає не акцентування скупчення різноманітних соціальних утриманців і їх обслуги, а активну підтримку творчості (насамперед інтелектуальної і духовної) з реалізацією пріоритету людини, її прав і свобод; соціальної справедливості, тобто соціальної рівності людей у правах і можливостях; солідарності, що розуміється як вираження культури співчуття і спільності людства. Загальне процвітання пов'язується з ціннісно-смысловими комплексами зовсім не неробства і споживацтва, а творчого пошуку, що впливає на економічну культуру (насамперед свідомості, господарювання, управління).

При цьому в процесі соціально-економічного розвитку відбувається не тільки трансформація ролі елементів і цілісності ціннісно-смыслових комплексів, але і їх збагачення. Так, невідкладна вимога розгортання начал свободи і плюральності, властиве постсучасності, входить до числа надбань людства в його розвитку. Разом з тим з кожного виду моделі (традиційної, модерну, постмодерну) розвитку конкретний культурно-цивілізаційний світ може отримати свою конкретику відповідно як глибинних пластів своїх ціннісно-смыслових комплексів, так і динаміці суспільних трансформацій. Вивчення інституціональних і ціннісних засад організації різних типів господарських спільностей, альтернативних підходів до оцінки систем стимулювання дозволяє долати жорсткий виробничий детермінізм, відмовлятися від аналізу й оцінки господарських ситуацій і процесів виключно з позицій безвідкладної користі, переходити до дослідження трудової поведінки та трудових відносин з урахуванням історико-культурних, морально-психологічних, релігійно-етичних традицій, плюральних моделей персонального та групового вибору. Неправомірно при цьому зводити логіку соцієтальних трансформацій виключно до детермінації культури технологічними інноваціями. Важливого значення набуває вплив саме культурного середовища на появу і сприйняття нововведень техніки та економіки. Гуманізовані технології постмодерну тому не є соціально нейтральними, вже на стадії проектування в них закладається свідомо орієнтація на розвиток і збагачення культури, що потрібно враховувати для успіху реформ.

– Як, на Ваш погляд, пов'язані питання геостратегічного позиціонування з наповненням конкретикою внутрішніх реформ?

– Вхідження в будь-які зовнішні проекти, участь у різноманітті інтеграційних рухів і партнерств є лише одним з інструментів, але аж ніяк не метою суспільних перетворень. Геополітичне забарвлення часто зворотний бік внутрішнього становища (і навпаки). Для гідної відповіді на виклики часу суттєвим є становище інформаційної інфраструктури, розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій; протистояння геополітики перейшли на рівень геоekonomіки та геоінформатики (з урахуванням використання повітряного простору – і аероінформатики). Вибір нашого часу: перетворення України у другорозрядну псевдозахідну країну чи відродження на основі ціннісно-смыслових комплексів, духовного стрижня свого культурно-цивілізаційного світу.

Нині складається багаторівнева, багатоповерхова світова економіка, в якій посилюються процеси конкуренції на кожному з її ярусів зі своїми коштами, методологіями, ресурсними базами. Завдання зберегти свою історичну суб'єктність і домогтися комерційного успіху не тотожні. Історично геостратегічний аналіз часто був знаряддям об'ґрунтування геополітичних цілей, пов'язаних із забезпеченням гегемонії: боротьбою за збереження домінування або претензії на цей статус. Однак завжди були, а в умовах постсучасності посилюються тенденції, пов'язані з подоланням підходу, властивого для «гри з нульовим результатом». Зростання якості й кількості озброєнь, співмірність підсумків від втручання людини результатами природних стихій вимагають для досягнення цілей збереження життя і культури, а також розвитку людства змінити ідеологію прагнення до домінування на філософію і механізми забезпечення компромісу і консенсусу. Спроби насильно нав'язати свої устремління не тільки розкладають їх суб'єктів, але і викликають різноманітність протидії (включаючи, наприклад, таке глобальне явище, як тероризм).

У «Візантійському анонімі VI» (створеному, на думку фахівців, у пізній період царювання Юстиніана) війна характеризується як «крайне зло і втілення всього поганого». Витоки такого сприйняття сходять до Платона:

«Адже найкраще – це не війна, чи не міжусобиці: жахливо, якщо в них виникне потреба...» Корупція і затягування військового протистояння – основні вороги демократичного устрою суспільного життя. Юлій Фронтин (близько 40-103 рр. н. е.), пояснюючи своїм читачам сенс грецького терміну «стратагеми», характеризує його як «спритність, застосовувана полководцями». Нині «стратагеми», відштовхуючись від їх класичного змісту (а, наприклад, у праці Поліена наведено сотні варіантів стратагем) – невід'ємна частина асиметричних стратегій. У 20-і роки ХХ століття поняття «полюстратегія» означало вчення про сутність, методи та способи підготовки до протистояння, шляхи та способи доцільного використання сил і засобів для перемоги.

Разом з тим майбутнє і раніше багато в чому зумовлювалося співіснуванням сонми цивілізацій, соціокультурних стилістик, зведених у культурно-цивілізаційні світи. Їхні їх долі часто визначаються силою вихідних імпульсів, геополітичними обставинами (якістю зовнішнього виклику, наявністю союзників тощо), рівнем управління. Культурно-цивілізаційні світи втілюють поєднання загальнолюдського і конкретно-специфічного початку, збагачуючи скарбницю людської матеріальної та духовної культури. За рахунок цього формується культура людських стосунків (загальна воля, норми поведінки, соціальні табу, продуктивні традиції та ін.). Діяльність же людини не замикається в досягненні вузьких цілей індивідуального і групового егоїзму, а знаходить місця більш широкого громадського діапазону. Послідовна реалізація принципу верховенства права і розмежування політичної та господарської влади – обов'язкові умови дієвості гуманізму громадянського суспільства. Тенденції до посилення майнового розшарування, абсолютного і відносного зубожіння широких мас населення підривають основи соціально-економічного розвитку та громадської безпеки. Успішне розгортання сутнісних сил людини в громадських формах творчості вимагає як вдосконалення всієї соціокультурного середовища, так і точкових змін на ключових напрямках. Так, з одного боку, все виразніше необхідність переходу від культури споживацтва до споживчого самообмеження на користь творчого вектора розвитку. З другого ж, – створено передумови для посилення суспільного запиту на адекватні організаційно-управлінські форми та механізми забезпечення прориву в розвитку й активізації продуктивних сил суспільства. Відповідно, помітно наростає суперечність між глобальною олігархією і народами; привілейовані анклавні зосередження життєдіяльності обраних споживають таку кількість ресурсів і створюють таку кількість відходів, яке навіть близько не може бути поширене на всіх.

Стратегічна діагностика минулого, сьогодення, майбутнього дозволяє оцінити мислення і дії в напрямку аналізу, прогнозування та створення глобальних проектів на основі основних ціннісно-смыслових комплексів своїх культурно-цивілізаційних світів. Збереження ідентичності та розвиток культурно-цивілізаційного світу може бути досягнуто не консервацією рудиментів минулого і соціокультурної архаїки, а проривом до рівня суспільства знання, в першу чергу на базі забезпечення базовим ціннісно-смысловим комплексам передових форм, а також пріоритетів стратегічного партнерства в інноваційно-венчурних науково-навчально-виробничих комплексах. У підсумку стратегічного протистояння перемагають культурно-цивілізаційні світи, які можуть надати (і переконати в цьому) передові повсякденні умови для стану і динаміки життєдіяльності й розвитку населення. Отже, науково-освітній комплекс сьогодні – невід'ємна складова успішного науково-навчально-виробничого циклу. Через прискорення суспільної та господарської життєдіяльності (наприклад, швидкого старіння знань, актуалізації вимог дрібносерійного виробництва, що змушують до частого переналагодження, тощо) абсолютною необхідністю стають і перекваліфікація, і безперервна освіта, і постійна самоосвіта. З одного боку, науково-освітній комплекс зобов'язаний надавати якісні послуги за своїм профілем, створюючи новий інтелектуальний продукт і виховуючи (саме утворюючи, формуючи) людину не тільки як носія товару й робочу силу, а й як особистість, готову до зустрічі із завданнями інформаційної ери, викликами постсучасного рівня. З другого боку, для цього необхідно спиратися на широке залучення зацікавлених у результатах підготовки представників різних верств громадянського суспільства (в першу чергу можливих роботодавців).

**Підготувала
Світлана Наконечна**